

גליון

מעורבות
ספירים

במשנתו של הבעש"ט הקדוש

פרשת
אחרי - קדושים
גליון ק"ז

מאמר "נצח והוד"

עשר ספירות בלי-מה

הנה איתא בספר יצירה^א כי בהנהגת השי"ת בעולם ישנם "עשר ספירות", המבטאות את עשרת אופני ההתגלות של השי"ת בעולם^ב, והם הם עשרת הכוחות המרכיבות את המציאות כולה וכן את עשרת כוחות הנפש שבאדם שאף הוא "עולם קטן"^ג.

שמות עשר הספירות הם: חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות^ד, והם נלמדים מן הפסוק "לך ה' הגדולה [חסד] והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ [יסוד], לך ה' הממלכה [מלכות]"^ה.

החלוקה הבסיסית העולה מיחסי הגומלין שבין עשר ספירות אלו, היא חלוקתם לשלושה קבוצות, המקבילות לשלוש חלקי גופו של האדם [ראש, פלג גוף עליון, ופלג גוף

תחתון], ולשלושת רבדיה של הנפש הקיימת בו [שכל, ראש, והתנהגות]. בכל קבוצה מהם קיימת מעגל בעל שלוש זוויות: ימין, שמאל, ואמצעי^ו.

צד הימין [חכמה, חסד, נצח] מבטא התפשטות והשפעה, צד השמאל [בינה, גבורה, דעת] מציינת איפוק ובלימה, ואילו צד האמצעי [דעת, תפארת, יסוד] מתאר את השילוב והאיחוד הנוצר מתוך איזון שני הכוחות גם יחד.

מושכל מורגש ומוטבע

בלשון הרמ"ק^ז נקראים שלוש קבוצות אלה: מושכל, מורגש ומוטבע^ח, ובלשון כלל בעלי הקבלה - על פי דברי חז"ל^ט - הם מכונים: נפש, רוח ונשמה^י.

הקבוצה העליונה - חכמה בינה ודעת - נקראת "מושכל"

^א פ"א מ"א. ועיין בתחילת ספר פרדס רמונים לרמ"ק המכאר באריכות משנה זו.

^ב וכמו שאמרו בהגיגה (יב ע"א). "אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב **בעשרה דברים נברא העולם** בחכמה ובתבונה ובעדע ובכח ובגבורה ובגבורה בצדק ובמשפט בחסד וברחמים", וכתב **המהרש"א** (שם בחידוש אגודת) (ד"ל): **כפי העיון שהן הן היו"ד דברים** דחשיב הכא שבהן נברא עולם הן בשמותיהן **קרוינין לשמות עשר ספירות שהסכימו בהם המקובלים** בקריאת שמותן וכו'.

^ג וראה ע"ז בביאור עשר ספירות^ל לרבי עזריאל מגרונדי ז"ל שהיה מראשוני המקובלים ורבו של הרמב"ן, ועיין עוד מש"כ הרמב"ל בקל"ח פתחי חכמה פתח ז' חלק ב'.

^ד כמובא בספה"ק **תולדות יעקב יוסף** (לך לך דף י"ט ע"א) בה"ל: **קבלתי ממורי שיש באדם עשר ספירות כי הוא עולם קטן, וכמו שכתב הראב"ד, כי מה שיש בעולמות עליונים הוא גם כן בשנה ובנפש האדם, וסימנך והוסיף עשן וגוי היינו כי תיבת עשן הוא ראשי תיבת עולם שנה נפש כידוע יעוין שם וכו'.**

וכמש"כ **הרה"ק מקאמאנא ז"ע** (לקט אמרי פנינים דף ע"ג) וזה לשון קדשו: **קבלתי ממורי שיש באדם עשר ספירות, כי הוא עולם קטן, כי כל מה שיש בעולמות עליונים יש בנפש אדם. כמבואר בתנ"ך דברה הא"י לדמות עצמו ולקדש עצמו דוגמת הספירות רוחניות עליונים. לעשות בתחתון ולרמוז בעליונים.**

^ה בחלוקה הבאה המובאת להלן (לשלושה קבוצות) אין מוזכרים שתי הספירות כתר ומלכות. והטעם לזה הוא כי הספירה הראשונה שהיא ספירת הכתר מייצגת את החלק השכלי שאינו נגלה ונודע לאדם (מה שמעל ההגיון והשכל. ובלשון הספה"ק "למעלה מטעם ודעה"), ולכן אינו נמנה יחד עם שאר הספירות לפעמים כידוע. וכן לגבי הספירה האחרונה שהיא ספירת המלכות, אינה נמנית אף היא בקבוצות המדוברות - להיותה הכלי המקבל את שאר הספירות והשפעותם.

^ו כמש"כ **הרה"ק בעל התניא ז"ע** בספה"ק **ליקוטי תורה** (פרשת וישב) כי מוח חכמה הוא בימין ובינה הוא בשמאל, וז"ל: ונחזור אל הענין כי **הריאה שואבת המשקין והמים שהם סוד קו החסד הימין ולכן מוח החכמה מתפשטת בו ומוח הבינה מתפשטת תוך הוושט שהם סוד המאכלים כי כל המזונות הם מצד הגבורה קו שמאל ומוח דעת מתפשטת בקו האמצעי שהם סוד הוורדין ומורקן שהם יושבין בין הקנה וושט והם עיקר חיות האדם שהוא הד"ה הנקרא נפש האדם, וכבר ידעת כי הבינה נקרא אח"י והוא סוד האלף העומדת במילוי אות ו' של מ"ה וכשתרבע שם אחי הוא בגי' דם וכנס בתוך**

מ"ה באמצע ממש בתוך אות ו' ושם הוא סוד האדם כמבואר אצלנו בסוד שופך דם האדם באדם. והנה אות ו' של מ"ה הוא קו האמצעי שהוא ת"ת דז"א ושם מתפשט שם אהיה שהוא דם כ"ל תוך אותם הוורדין קו האמצעי והוא סוד דעת שהם ה"ח וה"ג שהם סוד י' דמים כמבואר בדרוש פסח, הרי בארנו ענין ג' מוחין ומקום התפשטותן בגרון.

^ז ראה למשל בספרו פרדס רמונים ש"ח פכ"ד.

דבר זה נתבאר ע"י **הרה"ק הבעל התניא ז"ע** בספה"ק **תורה אור** (הוספת לפרשת שמות) וז"ל: להיות כי **ידוע בפרד"ס בהתחלקות המדות לג' חלקים מושכל מוטבע מורגש שהן חב"ד חג"ת נה"י וכמ"ש בפרד"ס** שער התיבות בענין ל"ב תיבות החכמה. נתיב כ"ז נק' שכל מורגש תיב"כ נק' שכל מוטבע.

ביאור הדברים יובן באדם התחתון כ"ז כי **הטבעות המדות בתינוק הנוול מבטן אם רחמן או אכזרי כ"ז נק' מוטבע. והרגשתם כלב כפועל ממש נק' מורגש שהרי אנו רואים בתינוק בן יומו כל אופני מזג מדותיו אם רך הלבב או אכזרי וכן בפיוור וקמצנות התנשאות ושפלות כי בלתי שינוי במזגו גם שיוקצין ויגדיל בכל הפרטים אך יהיה שינוי בהנהגות המדות המושבעות לכשיגדיל וזקין שיוכל לשלוט במוחו על הטבעת לבו ויעשה חסד ופיוור יותר מכדי מזג טבעו וכדומה מפני הצורך בן עפ"י חכמה וטעם. ובפרט ע"פ תורה שמשיגי ויודע איך שמצוה ליתן צדקה. לכך מפור ונותן זה הוא בחי מדות שכליים שהמדה נלקחת מן השכל מחמת שיוודע חכמת התורה שמצוה ליתן שהמדות הללקחים מהשכל הן בחי גדלות המדות וכיוצא בה בשאר המדות התנשאות ושפלותן ישונה גם קצת מהטבע מחמת תגבורת שליטת המוח להולידים מחדש ע"פ הדעת המנהיגים בו. ונמצא מובן עיקר ההפרש בין ימי הגדלות לימי הקטנות הוא בהנהגות הדעת את המדות הנק' מושכל של המדות שעד ב' שנים הוא ימי היניקה אין לו בחי המושכל כלל כך מתנהג כפי הטבעה שכלבו לגמרי בו. ובימי הגדלות לאחר ב' שנים המושכל מתחיל להאיר במדות מעט מעט בו. ונק' מוחין דגדלות כידוע.**

^ח הנקראים גם: מקיף, פנימי וחיצוני (רמ"ע מפאנו בספרי יונת אלב ח"ב פ"ח).

^ט ב"ר י"ד ט.

^י וביאר כל זה **רבי חנוך הענין מסאסוב ז"ע בשו"ת מפענח נעלמים** (סימן ז): והנה ראשית דבר מוכרחים אנתנו לבאר לך מהות הכוחות הנפשיות האלה, והבדל פעולתם בגוף

[נשמה], הקבוצה התיכונה - חסד גבורה ותפארת - "מורגש" [רוח], והקבוצה התחתונה - נצח הוד ויסוד - "מוטבע" [נפש].

מידות הלב וענפיהם

ההבדל בין הקבוצה האמצעית לתחתונה מבטא בכך שהקבוצה האמצעית היא מערכת של שלושה מיני התעוררות לגבי דבר חיצוני כלשהו המורגשים בלב האדם בניכר ובמוחש - כמו רגש של אהבה יראה או רחמים, משא"כ הקבוצה התחתונה - הנקראת "ענפי המידות" - מונה תחושות אשר אינן מורגשות בגילוי אלא האדם נמשך לאיזה ענין מתוך תפיסה או התניה מוסכמת אצלו שכך ראוי או כדאי לו לעשות עכשיו.

שורשם של מידות תחתונות אלו [נה"י] הוא מן הכתר, למעלה מההיגיון והשכל [=חכמה ובינה], כי התניות ומוסכמות אלו שבאדם אינם קיימים בחלק הנודע והגלוי של המוח, אלא בחלק שאינו נודע וגלוי [מכונה: "תת-מודע"] הנקרא כתר, ומכאן באר מקפ"ק דרך מצוותיה להרה"ק בעל הצמח צדק מליובאוויטש זי"ע.¹⁰ ולכן שתי הרגלים של

האדם - המייצגים את שני הספירות נצח והוד - מעמידים את כל הגוף.¹¹

בהשקפה ראשונה נדמה, כי רגשות של אהבה או מורא הם חשובות יותר ומחברות את האדם בקשר אדוק יותר לפעולות הנעשים כתוצאה מהן, ואכן כך, אלא שהם עלולות להינדף ולפוג כלעומת שבאו.

אשר על כן, על מנת לבסס את האמונה השלימה בהשי"ת באיננות מתמדת, על האדם להעמיד בחזקה את המערכת התחתונה שבו - מערכת ה"נה"י" [=נצח, הוד, יסוד], כך שתהיה יציבה, ולא תעורר על ידי רגשות חולפים.

והיינו שמלבד מה שהאדם צריך לגרום לעצמו שיהיו רגשותיו מונעים לדברים קדושים ורוחניים וערכיים, אין הוא יכול להסתפק בזה, כי מה יעשה בעת אשר יתעורר באהבה לדברים אסורים ח"ו, ועל כן צריך ליצור אף בשכלו הנעלם והנסתר התניה והכרח של קבלת עול מלכות שמים, כך שישפיע שכלו ישירות על מידותיו התחתונות הממוקמות בכליות שלא יוכלו לעשות אחרת מרצון השי"ת.¹²

לה דעת כלל שי מדות אלו שהרי תאוה בעולם טובים תרוץ אל השוקת אשר אוסבים אותה בה ובהרח מדברים הרעים והמרים או מן האש וכיוצא,

ורש הוויית מדות אלו שאינן מהשכל היינו שזהו עמיתות כפי שנמשכו מן הרצון שלמעלה מן השכל ולכן המדות אלו חזקים ביותר לסביבת שרשן שהוא למעלה מהשכל ונעלה מכה השכל.

¹⁰ ואף רפואת הראש תליה לפעמים בריפוי הרגלים - בסוד "נעוץ סופן בתחילתן". וכן ההפתחות התינוק מתחילה בהליכה, ואף כשהעובר בבטן אמו מתפתחים רגליו בראשונה, בסוד "תלת דכליל בתלת".

¹¹ כמש"כ הרה"ק בעל היסוד העבודה ז"ל ע"ה (ח"ב סכת 10 ז"ל וז"ל: והאדם ההולך זהו מדרך רגליו שהוא מכניע אותם כל אחד ואחד לפי ערכו זה באיסור וזה קדש עצמן במותר והכל על ידי הדעת והתחמה כי הכל בחכמה אצלך שמים לבבו ההבדל שיהיה בין עבודת ה' והענין הגוף, נודע בעשרים בעלה כל אחד וחד לפום הבהמית דליה, וע"ד מחז"ל הוא מחשב הפסד מצוה וכו', ועי"ז מעורר לבבו אל הטוב וגם בהתבוננו מעט ממדולות יצרנו והשם נפשינו בחיים וכו' ובהשפלות עצמו אז מעורר שיתגבר בו יראת ה' או אהבתו, ועי"ז ינצח את היצר ונפש תשוקת הבהמית שלו. והנה א"כ כשכא אל המעשה עצמו ואז נתעורר יותר כח הטבעי והגוף ע"כ צריך שנית לעשות מלחמה והדעת. וצריך יותר הרבה אתעוררת דלתתא, בעבור שקודם אז על ידי מלחמת הראשונה טרם בא המעשה לידו, אז היה נקל לו שעדיין האיר בו הדעת אשר עיקר אתעוררת דלעילא מיה' הוא ע"ה הנשמה, והדעת היעיל לו אז ע"י מדת הנצח, ע"כ מאה"כ ה' לא יעזבו בידו ע"כ אפילו כשכא לידו מעשה הגם שנתעמת הדעת ומתגברת הטבעי בכ"ז ע"ה רשימת קבלת המלכות ויראת ה' מתחילה. מועיל לו להיות גומר הטוב ולעמוד בקשרי המלחמה ע"ד חגור חרבך וכו', והוא הדרך ר"ל מדה זו נקראת הוד, ע"ד מחז"ל נאה דורש ונאה מקיים, וזהו ענין השני כליות.

החומרי, והנה לא נרחיב הדיבור בהביאר כוחות חיה ויחידה שהם גבוהות ונעלות ורומת מאדוצט, אך נבאר רק שלשה כוחות התהוויות אשר הגוף החומרי מקושר עמם ביתר שאת, וחיותו הנשמי מהודק ומחובד אליהן מאוד, והן המה, נפש, רוח ונשמה, אשר קראום הקדמונים, כח המורגש, כח המוטבע, כח המושכל. ואני אסביר לך מהותם כפי אשר למדתי מדברי המסופר רבי אליעזר רוקח מארמיוז ז"ל (בספר הנפש כ"ה) שדבריו דברי קבלה מדור דור עד הנביאים עליהם השלום, (ועיני להלכה אכן עזרא פרשת מטפטים פסוק ועבדתם את ה' (שמות כ"ג כ"ה), וכפי אשר למדתי בשאר קדמוני רבותינו ז"ל.

הנפש - היא כח החייוני שבדם כדכתיב (דברים י"ב כ"ג) כי הדם הוא הנפש, ועיקר משכן כח הזה בחלק התחתון מן הגוף, כמו בכבד ועצמו כליות מועים, כי במדור התחתון שם הוא בית חרושת הדם. והנה מכה הנפש ממנה מתהווה תאוות האכילה וכן תאוות המשגל ודומיהם (וכדכתיב (שם י"ב כ"ו) כי תאוה נפשו לאכל בשר, ותאוב (ל"ב כ"ו) ונפש טאכל תאוה. וכן כתב הרוקח ז"ל, והנה השוקת לדברים התהווים ע"כ כח הנפש אינם נצרכים לעזרת הרצון, כי עיקרם נטוע בנפש שהוא אך כח חייוני ולא כח החייוני.

הרוח - הוא כח המדות, כאמור פסלות הטבה קהלא וכעס (כדכתיב משלי כ"ט י"א) כל רוחו יוציא כסיל וכתיב (קהלת ד טו) אל תנהל ברוחך לפסוק. וכן כתב הרוקח ז"ל, וכן מדת הנצח דהיינו לצנע את תבירו, או מדת הוד דהיינו לתודות לחבירו, וכן דומיהן מן המדות. והנה כוחות אלה הם נחות ושוקטות, ואינם כמו כח הרעבון לאכילה שהוא תובע חלקו מעצמו אפילו אם לא ירצה ליחץ אותו, כי כוחות הנפש תובעים מעצמם את חלקם, אבל כוחות הרוח הם מועתרים ע"כ כח הרצון שמעלה צירום בלב, והנה כח הרוח עיקרו נטוע בחלק האמצעי מהגוף דהיינו בלב.

הנשמה - היא כח השכל והחכמה, ועיקרו נטוע בחלק העליון מהגוף דהיינו בראש, ומשם ישלח פארתוהו אל כל חלקי הגוף (וכתב הרוקח ז"ל הנשמה היא אשר שוקבת מה היא בוספה, אחר שימות הגוף ויבלע ע"ה). והנה דבר המובן מעצמו שזה המוח המונח בגלגולת הראש, מצד עצם ההכבחה והחלקים אשר הוא נבנה מהם אין לו שום שכל ודעת, כי לא לבשר חכמה, ולא לשומון תבונה. והנה איש אשר בקי היטב בחכמת ההרכבה יוכל להרכיב ולעשות חתיכת בשר מן אלה המינים והחלקים אשר הורכב מן המוח, לערב כך וכן במשקל ממין זה, וכך וכך במדה ממין זה, מן המינים שהורכב מהן בשר המוח, עד שתהיה זאת החתיכה שוה ומתואמת למוח האדם, אבל אחרי כל ההרכבה הזאת, הרי לא יהיה בה תבונה ודעת, כי רק הכח האלקי המשפיע במוח האדם יתן בו החכמה.

¹² וז"ל ק"ל (פסח קרבן פסח): כי במדות יש מושכל מורגש מוטבע והן ב' בחי' שבהם שנת' שם בחי' מוטבע שבהם הוא כמו שאנו רואים באדם התחתון שיש לו מדות טבעיי' דהיינו שיחפיו ויהאב דבר המתוק לחיץ וישנא דבר המר והמאוס לחיץ וזה יש גם בתנוק בן יומו ולא מפני איהה טעם ושכל כלל שהרי התינוק אין לו שכל כלל וגם בהמה שאין

שתי הכליות שבאדם

אמרו חכמינו ז"ל במסכת ברכות^א, כי "שתי כליות^ב יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה, ואחת יועצתו לרעה, ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו^ג".

תפקידם של הכליות הוא אכן את המערכת הגשמית של הגוף^ד, ובשל כך הן מתארים את כוחו של האדם להתחבר באמצעות המידות המוטבעות בו לשורשם של ההיגיון והשכל^ה, שהוא ימדת הכתר^ו כמבואר, ולקלוט את החכמה האלוקית המאוזנת והשקולה, כפי שהיא במקורה^ז.

לפיכך אמרו חז"ל^ח, כי כאשר הולד נמצא במעי אמו בבחינת עיבור, ומידות נה"י הם העיקריות אז אצלו בסוד "תלת דלילין בתלת"^ט, שהרי אינו חושב הרבה או

מרגיש אלא בעיקר הוא אוכל שותה וישכ^י - "מלמדין אותו את כל התורה כולה", והיינו בדרך מליצה^{יא}, והכוונה בזה שבאמצעות חלק ה"נה"י^{יב} העיקרי שבו, הוא מחובר לשורש הרצון העצמי שלו שמקורו בנשמה האלוקית, והוא מאוחד עם החכמה האלוקית הנגלית בתורה^{יג}.

על אברהם אבינו אמרו חז"ל^{יד}, כי נעשו שתי כליותיו כשני רבנים, והיו נובעות ומלמדות לו חכמה, ומבואר בספרי החסידות^{טו} כי ביאור הדברים הם שעל ידי שהטיבע אברהם אבינו במערכת ה"נה"י^{טז} שלו חותם של מסירות מוחלטת לרצון השי"ת, על ידי זה נתחבר למידת הכתר שבו, והשיג את החכמה האלוקית באמצעות נשמתו המאוחדת עם עצם הבורא יתברך והכמתו^{יז}.

^{הרמב"ם} שאין העובר בכלל נפש.

^{יז} וכמו שכתב בספרה"ק ישמח משה (פר נה דף ל ע"ב): אבל כשהוא בגוף האדם בעל בחירה, עיקר כוונת הלגולל שיתקן עצמו בבחירה ורצון, ולא על דרך העונש כי אדם הוא, ואם כן את היותו אוכל לאשר עבר עליה, תהיה ממש מוכרחת לטוב ותעודד הבחירה, וכמו ששוכחת הכל בבואה לזה העולם פעם הראשון. וזה כוונת רז"ל באמרם בא מלאך וסטרו ומטכנו כל התורה (נדה ל ע"ב למיד ע"ב), והיא על דרך המליצה, ור"ל דהנשמה שהיא חלק אלקי ממעל, היא לה להשתנות תיפק כרעג לשכוח תיפק כל אשר בשמים ממעל וכולו אל היותה לכל שם, אלא דהוא בהשגחה. ואפשר שפירושו זה נעשית על ידי מלאך כששם אמרם ז"ל, והוא גם כן מטעם זה שלא נתבל הבחירה, אם כן הכי נמי בגלגול, וזה טעם נכון וברור בעזר השי"ת.

^{יח} כמבואר בספרה"ק יסוד העבודה (ד"ב מכתב ד): כמחז"ל בהלו נו עליו ראשי שאדם מביט בה מסוף העולם ועד סופו עד שלא יצא לאויר העולם ולא נשלם החומר עדיין הנשמה עומדת לפני מלך מה"מ הקב"ה ומתבטלת לכבודו. אך בצאתה לעולם בא מלאך וסטר על פיו, ור"ל מקום ההתחברו החומר עם הצורה ביחד.

^{יט} וכך איתא במדרש (בראשית רבה, פרשת חיי פרה, פסוק טא): אמר ר' שמעון בן יוחאי אבי לא למדו רב לא היה לו, מאיכן למד את התורה, אלא זימן לו הקדוש ברוך הוא שתי כליותיו כשני רבנים והיו נובעות ומלמדות לו חכמה.

^כ כמו שכתב הרמ"ק רבי צדוק הכהן מלוברין ז"ע בספרה"ק פרי צדיק (ראש חודש אייר - אות ב): רק בכליות אמר יועצות והוא כמו שנאמר הן אמת חפצת בטווחות ובסתום חכמה תודיעני ובטווחות, היינו כליות. והוא על פי מה שכתב בזוהר הקדוש (פרצ"פ) כי עשית פלא עצות מרוחק, פלא כמה דכתיב ויקרא שמו פלא, עצות כדא דאת אמר יועץ מרוחק דכתיב מרוחק ה' נראה לי, והיינו שהשם יתברך נתן בכליות פלא יועץ מאור הראשון שנקרא פלא שיוכל להגביר הכוליא הימנית היועצתו לטובה, וזה שדרשו במדרש (בראשית רבה פ' צא) באברהם אבינו ע"ה נעשו ב' כליותיו כב' בדין של מים והיו נובעות תורה וכו', ולא אמר שנתן חכמה בלב או במוחו ששם משכן החכמה, אך על פי השכל א"ה אפשר להשיג כל התורה שהיו בו השמים, אך ב' כליותיו שהם פלא יועץ הם היו נובעות חכמה והשיג כל הדברי תורה.

^{כא} כמבואר בספרה"ק דברי חיים (למחנה): והוא על דרך שהאבות שהיו יודעים התורה עד שכל נתנה כי נובעות להם חכמה, כמו באברהם אבינו ע"ה שכליותיו נעשו לו כשני רבנים כמבואר במדרש רבה (ב"ר טא, א), כי רוח ד' בתוכם. וכמו כן אנתנו חלק ד' עמו, ונובעים מעצמות הכלל כביכול, תורה ומוצת לפי הנצרך לנו על פי זקני הדור, ואין זה הוספה על התורה ח"ו, רק על פי עצמות התורה.

וכן מבואר בספרה"ק מאור יעקב (פר בראשית, עקב אשר שמע אברהם בקולי, ואתא במדרש דפליגי ר"ש ולו חזי דאמר על ידי שתי כליות של אברהם אבינו ע"ה שהיו נובעות חכמה וחד אמר מעצמו למד תורה.

נהג נודע כי זאת התורה חכמה מהחמה נפקת וחכמה הוא עולם המחשבה ונודע שהתורה היא קומה שלימה מרמ"ח מצוות עשה וט"ס"ח לא תעשה וכן האדם נבאר ברמ"ח אברים ושם ה"ה גידים על ידי התשתלשלות מן המקור הרוחני שהיא התורה שתלשלך כן בנשמה ובקומה האדם הנשטני ונודע על כל אונן קודם שיעשה שום כל מצייר תחלה הכלי במחשבתו כמו שהיא עתידה להיות ואחר כך מוציא את תמונתה לפועל במעשה כן גם כן כתיב בפסוק תחילה וייער ה' אלקים את האדם (בראשית ב' ד) ואחר כך יועש ה' את האדם במעשה וייער הוא לשון ציוו שמתחילה עלה במחשבתו

^{י"א} ס' ע"א.

^{יב} לשון "כליה" יש בו שני פירושים אצל רובינו הראשונים, דהנה בערוך (עבר כליל) פירש שהוא טבן בלשון ויוצא (וראה תוס' כ"ב ז' א ד"ה כליל, וראה ר"י שם ד"ה ואת התנוה). ועל דרך מה שדרשו חז"ל (תנחומא ויצא ב' ד) על הפסוק (משלי כז) "חדרי בטן" - הם הכליות (ואם ע"י באבן עזרא פירש שחזרי בטן הוא תבל ובשבה לא ע"ב מינו שחזרי מינו מפיא ליהם, ראה פירושי שם ד"ה בחזק; וראה עוד שפת כל ע"א).

והאבן עזרא (שמות כ"ט ט) כתב, כי טעם שריאתם בשם "כליות" הוא מגזרת "כספה וגם כלתה בשלטי" (תהלים פ"ד, א), והיינו שטעם שריאתם נמצא כן התאוה, וכמו שכתב הרש"י הי"ש (שמות פ"ק ט), ועל פי שורש לשון כליות (כלית'ה) - וצירוף - הלשון הקבוע "כליות ולב" למדנו, שכליות הוא איברי היצרים וההיגויים הנמוכים (ע"פ פ"י ויקרא ג' ב' ה).

^{יג} המשך לשון הגמרא שם: "דכדת (קולת'ה) לב חכם לימינו ולב סכל לימינו". וכידוע מחכמת הרפואה שהכליות אחראים על שם מיני איוון ויצבות הקיימים בגוף האדם.

^{יד} שהרי מינו בכמה מקומות כי שם חכמה ושכל הבט על ידי כוח הכליות (ויקרא רבה ד, קולת רבה ב' ד).

וכן דרשו חז"ל בראש השנה (פ' סויע"א) "מי שת בטוחות חכמה", אלו כליות. וכן כתב רש"י בפירושו לתהלים (קול'ה): "הכליות חושבים כל המחשבות". וראה בשו"ת רשב"ש (פ"ט ס"ט) שהכליות משפיעות חכמה ושכל. וראה בברכות (ו' ע"א) כשהיו רבנן נפרדים זה מזה היו מברכים בין השאר "וכליותי תעלונה מישרים", והוא על שם הפסוק במשלי (כ"ב כ"ט) "תעלונה כליותי", וכתב שם המהרש"א שהכליות שייכות ללימוד תורה בעיון ובמחשבה.

^{טו} להבין ענין השייכות שבין עצה ומחשבה לבין הכליות ראה מש"כ רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (ד' כ"ה).

^{טז} וכמו שכתב בספר הפליאה (ד"ה מי שת בטוחות חכמה וכו') בה"ל. וראה והבן שע"י פעולתו בעצת הכליות נפעלת צורה המחוורת מכתו עליון וחכמה ובינה וזו ספירות, כי בערך שהכליות מקבלות מזה מה שלמעלה מהם הן מוסרין הקיבול היא שמקבלין אל העטרה ובה יוליד נפשו הכלולה מ"ס.

^כ דראה שמש"כ הרמ"ק רבי צדוק הכהן מלוברין ז"ע בספרה"ק דובק צדק (קונטרס נ' הפצות עשה ט"א ע"א): וזל"ק, ועל זה אמרו לו ד"ש שת תורה תהיה רצה לומר החכמה שברא ה' את תורה באדם כדרך ששמו (בראשית רבה א"א א) באברהם אבינו ע"ה שהיה קודם מתן התורה דנעשו שתי כליותיו כשני מינות ונובעות חכמה [ולכמה מאן דאמר היה איוג כן קודם מתן תורה (בבא בתרא ט"א)]. אלא דאמר זה קשה מאור להגיע אליה וכמו שאמרו ז"ל (ויקרא רבה ב' א), על פסוק (קולת'ה ד' כ"ח) אחד מאלה מצאית זה אברהם והיה שני אלפים אלו תורה עד שניתנה תורה ונתרחב הדרך לכל באי עולם. שכח חכמה שמוחו יכול להתנוון ולצמצא את ה' ולצנע כוחו גופו מצד שמבין ויועד שזה רע לו ומטה אותם לדרך אחי.

^{כא} נדה ל ע"ב.

^{כב} כלומר, שבחבי עיבור ראשון ספירות חב"ד מכוסים ומלובושים תוך מידות חג"ה, ומידות חג"ה כלולים בחג"ה, שראשו של הולד מקופל ומונח בין רגליו.

^{כג} ואף שהעובר לא נכנס בגדר "בריה" (חזקוני ור"בא, שמות י"א כ"ב), מ"מ י"א שהוא קרוי "נפש" (רן קרן בפשטות דעת הרמב"ם, אך ראה בשו"ת צ"ח אלעזר חט"ו י"ג בשולי המכתב, שהוכיח שדעת

הברואים - הרי היא בקשה וכמיהה ל"שלום" המתאר את אחדות הנפרדים¹⁸.

נצח והוד - טוב ורע

ישנם שני דרכי התייחסות לעולם הגשמי והחומרי הנראה לעינינו, שבאמצעותם יכול האדם להתנתק מראייה באופן של "רע" ופירוד - להסתכלות בצורה של "טוב" ואחדות אלוקית, אשר הם נקראים בשמותם: נצח והוד.

מידת הנצח מתארת הבסה ומיגור של כל המעכבים את הבאת ביטויה העצמי של האישיות ותכונותיה, כתוצאה ממשיכה עמוקה ופנימית לקיום תמידי ונצחי של מהותה הפנימית של הנפש.

לעומת זאת, מידת ההוד מתארת את ההיפך הגמור מזה, כלומר, היכנעות והתבטלות לכל הכוחות המונעים את פריחתה ושגשוגה של עצמות הנפש וכוחותיה, תוך הכרה מוחלטת בהשלמה הקיימת ביניהם - הניכרת לאחר העמקה בפנימיות הדברים.

ובנוגע לעניינינו, נצח מבטא התבדלות מוחלטת מעולם החומר והטבע ללא התעסקות עמו, ואילו הוד מתאר את התפיסה כי אין החומר מציאות בפני עצמו¹⁹, אלא הוא הדרך בו אנו מזהים את הישות האלוקית המסתתרת בהיבא²⁰ - באמצעות לבושים חיצוניים וחומריים.

זוהי המשמעות הפנימית של אותו מאמר חז"ל שהובא לעיל - "שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה, ואחת יועצתו לרעה" - כי בכליות האדם מונחים שני הכוחות - נצח והוד, כי כליה אחת נותנת לאדם את כוח החיבור לטוב, הכולל גם ניתוק מוחלט מן הרע - בבחינת נצח, והשנייה, נותנת את כוח ההזדהות עם הטוב המסתתר מאחורי הרע, בבחינת הוד²¹.

שני המידות הללו נקדים לבאר מקודם עניין ה"טוב" וה"רע" שבעולם.

הנה בעולם ישנם באופן כללי שני הגדרות המבססים את דרכי המוסר וההתנהגות הראויה: יש עניינים המוגדרים כ"טוב" וישנם המוגדרים לעומתם כ"רע". והנה בהשקפה ראשונה, נתפס הרע כמציאות שווה למציאותו של ה"טוב". אולם, לפי מרנא הבעל שם טוב זיע"א, ה"טוב" משקף את המציאות האלוקית והכרתה, וה"רע" את תפיסת השכל האנושי החומרי והמוגבל הרואה את כל המציאות בדמיונו כאילו היא נפרדת ועומדת לעצמה ואינה תלויה בחיות השי"ת. ואם כן, אין הרע מציאות בפני עצמה אלא היא רק הדרך בה האדם רואה את העולם כבעל פרטים רבים הנבדלים זה מזה אשר כל אחד עומד לעצמו²².

"יש לתמוה מה שכתוב בתורה 'והנה טוב מאוד' וכתוב כמה פעמים 'כי טוב' במעשה בראשית, ובמשנה תורה כתיב 'ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע', מהיכן בא הרע, אבל אין לפרש כמו שאנו אומרים רע ממש, אלא הרע הוא גם כן טוב רק שהוא מדריגה תחתונה מטוב הגמור, וזה רמזו בזהר²³ מלעיל ומלרע, וזהו שכשפועלים טוב אז הרע גם כן נעשה טוב, אבל כשחש ושלום חוטאים אז נעשה רע ממש, למשל המטאטא שמכבדן בו הבית הוא עשוי לפנות את הבית, והוא טוב קצת, אבל הוא במדריגה תחתונה, ועל כל פנים טוב הוא, וכשצריך להכות בו את התינוק כשהוא חוטא, אז המכבד הוא נעשה רע גמור, ומכין בו את התינוק²⁴:"

עבודתנו עלי אדמות היא: לסור מן הרע²⁵ [קרי: פירוד וגשמיות] ולהתדבק ב"טוב" [קרי: אחדות ואלוקות], וכמאמר דוד המלך בספר תהילים: "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו"²⁶. כלומר, ההכרה ב"טוב" ובאחדות המציאות האלוקית המשמשת כברית תיכון וחיות פנימית לכל

¹⁸ וכמש"כ בספה"ק יסוד העבודה (ח"ב מכתב א): והנה הבראה כלולה מטוב ורע בכדי שיהיה בחירה בעולם, ומבחינת כלים ואור אשר על ידי ירידה והשתלשלות בעולם זה הם בחינת גשמי ורוחני. והענין בכל דבר אחר שהעתיקו ממקומו ונתבטל צורתו הקודמת אז כתיב שוב העפר וכו' והרוח תשוב אל האלהים. זולת הזוכים וחסידיו שזככו את גופם והפכו החומר לצורה. עליהם כתיב גם בשירי ישכון לבטח. והענין הוא כי הי בכל דבר ודבר בחינת התפשטות הרצון וגם הפוכו שהוא הצמצום. מפני שבל"ו לא היה בחי דרגות ירידת העולמות. ולא היה התגלות תואר כלים ואור שהוא בחינת בעלי מדה וגבול. כי השי"ת הוא אין סוף ורצונו אי"ם. ע"כ כתיב מי מדד שבעלו מים ושמים בורת תכן וכו', והנה שורש הגשמי יש בו שורשו בחי העדר, כי העדר קדמה לתויתו, וכמא"כ והארץ היתה תוהו וכו', אבל הרוחני הטוב האמת הדבוק בשורש אור החיים שורשו הוא אין, כמא"כ והחכמה מאין תמצא, ששורשו הוא הרצון הנדיב המחיים מן רצון השי"ת.

¹⁹ ונמצא שורש הט"ר הוא האין וההעדר, ולזה בכל דבר בעת שנוצר להעתק מן עצמותו הראשון לעצם אחר ויותר עליו, אז יש בו חשש הספק באיזה מקום יפול גורלו אם המעדר ח"ו, ואם באין שהוא הטוב הגמור, ודב"ו הוא אפילו בצמחים ובע"ח ומדבר כידוע למכין. ומבחי"ז נמשך באדם בחי קטנות וגדלות שהיא ירידה לצורך עליו.

¹⁹ דברים ל טו.
²⁰ זוה"ק בראשית מט ע"ב.
²¹ יצואת הריב"ש טז ע"ב, וכן בספר אור תורה.
²² ל"ד טו.
²³ ראה מש"כ הרש"ר הירש (בראשית פרק יא): טול לדוגמה את השופט שזוכר לעיל. בגרמנית הוא קרוי Richter הוא אומר: הוא נותן לדברים את הכיוון הראוי; הוא פוסק ומפריד; ואילו השופט בישראל הוא שופט שלום; הוא מביא לידי אחדות ויוצר סדר הרמוני (שפ"ט, "שפ"ר, "שפת"י); והוא מעמיד כל איש במקום הראוי לו ביחסו עם זולתו.
²⁴ וכן כתב בספה"ק בני יששכר (חודש ניסן מאמר ט אות ב) וזה לשון קדשו: כתבו תלמידי הבעל שם טוב. וכשימא הטובה באותו הדבר הרע, הנה הוא כבירור הטוב מן הרע וממילא יתבטל הרע, כי רע אין לו מציאות בפני עצמו.
²⁵ "אכן אתה קל מסתתרת" (ישעיה מה טו).
²⁶ ראה בספר קהלת יעקב (פרק משנה) שכתב כי עץ הדעת טוב ורע הוא כנגד נצח והוד דז"א, כי נצח - טוב, והוד - רע.

יכין ובוועז

בספר מלכים²² מובא, כי בפתח בית המקדש הראשון עשרה שלמה המלך שני עמודי נחושת, גובהם היה שמונה עשרה אמות, היקפם שנים עשר אגרות, וראשם היה מגולף בצורת שושן.

באופן יוצא דופן, מציין הכתוב כי לשני עמודים אלה ניתנו שמות: "ויקם את העמודים לאולם ההיכל ויקם את העמוד הימני ויקרא את שמו יכין ויקם את העמוד השמאלי ויקרא את שמו בועז"²³, וישנם הנהגים בימינו לבנות בבתי הכנסיות על יד היכל הקודש שני עמודים מעוטרים לזכרם.

בביאור של שני שמות אלו - "יכין" ו"בוועז" - נאמרו פירושים רבים ושונים²⁴, אולם על פי תורת הקבלה²⁵ - כמובא בספרי החסידות²⁶ - יכין ובוועז הם ספירות נצח²⁷

והוד²⁸, וכלשון הזמר "א-ל מסתתר"²⁹: "מימיני ומשמאל יניקת הנביאים, נצח הוד מהם נמצאים, יכין ובוועז בשם נקראים וכו'".

משמעותם הפנימית של שני עמודים אלו, היא אותם שני עבודות הנזכרים - נצח והוד - יכין מבטא כוונות ודריכות להילחם ולהיאבק עם הרע, ובוועז מתאר את הבוז והלעג למציאותו של העולם הגשמי, המעמיד פנים כאילו הוא עומד בכוחות עצמו, בעוד שלמעשה אין לו מציאות בלא חיות הבורא המחיה אותו באופן תמידי³⁰.

על פי שנים עדים יקום דבר

מבואר בספרי החסידות³¹ כי כל דיון הנוגע לענייני ממונות באופן כללי - שהוא ההתעסקות למי מבעלי הדין שייך

²² מלכים א, פרק ז, ספוקים טו-כ.

²³ מלכים א ז כא, וכן דברי הימים ב ג יז.

²⁴ ששה פירושים נאמרו בזה, ואלו הן:

א. הפירוש הידוע הוא כי העמודים נקראו על שמות הצדיקים, שהרי בוועז היה סב-סבו של שלמה המלך (כמשיך במגילת רות פרק ז, ספוקים כ"א-כ"ב: "ובועז הוליד את עובד ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד"), ויכין היה בנו של שמעון (בראשית מו י, "ובני שמעון יוסף וימין ואהוד ויכין וצוזר ושאלן בן הכנעני").

ב. יש אומרים ש"יכין" הוא מלשון הכנה וכוונות, ו"בוועז" הוא נוטריקון בו עוז, ועל כן הם שמות לעמודי הבניין.

ג. ברש"י (דברי הימים) הביא על פי המדרש ב' פירושים. פירוש א': "יכין" על שם מלכות בית דוד שנמשלה לירח כמשי"כ "כירח יכין עולם" (תהלים פט לח), ו"בוועז" כנגד השמש שהוא יוצא בגבורה ועוז שנאמר "ישיש כגבור לרוח" (ישעיה טו).

ד. פירושו השני של רש"י הוא, מכיון שחיים שהיה מבני דן (מאמץ) עשה את העמודים, כך קרא את האחד "יכין" על שם אביו שמעון שנאמר בו: "ילפת משעון שני עמודי התור" (מספטים טו א), ושלמה קרא לשני "בוועז" על שם זקנו בועז (דברי הימים ב ז יז).

ה. הרד"ק כתב שמות העמודים היו לסמני טוב: "יכין" - שיכון הבית לעולם, ו"בוועז" - שיתן הקב"ה בו העוה והקים.

ו. הרלב"ג - וכענין זה גם המלבי"ם - כתבו כי טעם עשיית העמודים הלאו על דרך הסוד והקבלה, היינו שהעמודים שמותיהם רומזים לשתי דרכים של השי"ת בהנהגת העולם: "בוועז" רומז לדרך הטבעית - חוקי הטבע שנקבעו מששת ימי בראשית, ולעומתו "יכין" רומז להנהגה הניסית שיעשה השי"ת לפי הצורך והמצב.

וענין להלן הביאור המובא בספרי הקבלה והחסידות.

²⁵ עיין זוה"ק חי"ג רבב ע"א.

וכפי שכתב הרמ"ק בספרי **פרדס רמונים** (שער כג פרק א ז"ל): גולת הכותרת כבר נודע כי הם על ראש העמודים שעשה שלמה בבית המקדש. **וקראים יכין ובוועז והם נגד נצח והוד** וזו ראשם גולת הכותרת והם נגד גדולה גבורה זו למיין וזו לשמאל ולכן הגדולה נקרא גולת הימנית וגבורה גולת השמאלית. אמנם היסוד נקרא גולת הזהב היא המריקה השמן הטוב בראש המנורה, והזהב הטהור ומצד הדין, כנדשש בשער פרטי השמות שני אלקים.

²⁶ כמובא בספרי²⁷ **אור לשמים** (פר מספטים): **דנהה השי"ת ב"ה ברא עולמו ויסדה על המזכ אורייתא, שיהיה קיום העמדה, והם העמודים שהעמיד שלמה המלך ע"ה במקדש וקראים בשם יכין ובוועז** (מלאי ז דא ע וד'ג רפב), **ובעולמים העלוינים הם נקראים נצח והוד** (זוהר שם), וצריך האדם לפעול בעבודתו ובעשייתו המהישך שפע לתמכי אורייתא שיהיה להם העמדה ויכולו לסמוך.

²⁸ ספר הפליאה, ד"ה נצח למה נקרא נצח.

²⁹ שושן סודות אות רנא.

³⁰ שנתחבר ע"י ר' אברהם מימון ז"ל - תלמיד הרמ"ק.

³¹ נעי"ש שנתחבר ספרי³² **שפת אמת** (לקוטי) (תלבושה): **וזהו ב' העמודים יכין ובוועז נצח והוד נצח בצי נצחיות והרמת קרן אורך ימים בימינה** דהיינו עולם ארוך שנתארך ונמשך מחכמה מזרח הדרום כמ"ש בכונות בתי שכן בן עיין שם, ולכן מוזהר בימינו שנאמר למען ירבו כו' והיינו **עצמיות החיות שה דבר קבוע והוא נצחיות** כמו שכתוב נצח

ישראל לא ישקר כי **הודו הוא תוספות פאר והידור וזה בא על ידי עבודת האדם** ויקרה ההכנעה כנ"ל, ולכן עולת ויורדת כפי זכות הדור, ולכן איהו נבצח והוא הוד בימות החול שתלוי בעבודתו כנ"ל, וזה משמאל עושר וכבוד כי זהו ההידור יתר שבו על ידי הנקעת האדם כנ"ל, ולכן נותן עשירות באמת גם כן כי כיון שבו על ידי עבודתו נמשך יותר צרכיו במקומו בעולם הזה עתה גם כן וכו'.

³² כמשי"כ בספרי³³ **בית אהרן להר"ק רבי אהרן מקארלין ז"ל** (רי"ר ש"פ מספטים ז"ל): כי זה ידוע משפט נקרא תלמיד דין וגם ביהרין הטוענת נקרא ג"כ משפט **ומה ענין הלי בורות שמברר הכל מחולט דיון מן הרע ומברר ומטענת הטוב**. ויכול להיות שזוהו הפירוש כאן שאמר הקב"ה למשה ואלה המשפטים היינו הברורים אשר תשים לפניהם כידוע שברא הקב"ה את העולם בתכלית השלימות ואח"כ נפלו בעומק הקליפות ע"י שהלביש הקב"ה את אורו הגדול וצמצם את אורו בתוך לבושים ונקראים לפניהם ע"י שצמצם את אורו לזה העולם, והעיקר הוא ע"י צמצום אורו ית' יוכל כל אדם להשיג מעט אורו ויתברך ויודבק עצמו למעלה, ועי"ז יוכל לברר הטוב מהרע, ויתעלה כל העולמות למעלה, והעיקר הוא **שיברר כל אחד הברורים בעצמו שיראה שיהיה העשיה שלו ברוך וזה בלי שום פסולת**, וכמו כן כל דבר, הדיבור והמחשבה, יהיה הכל ברוך וצולל וצופין בלתי ליי' לבדו ויש שום עירוב כלל, ואז יעזור לו השי"ת שילך תמיד מעלה מעלה ויברר בידו לברר כל דבר שצריך לברר מזה העולם, ויקשור הכל לרצונו הפשוט. **וזה חיוב על כל איש ישראל כל אחד יראה לקשר הכל להקב"ה ע"י מחשבה ודבר ומעשה שלו**, וזהו שאומר המדרש וא"ו מוסיף על ענין דאשון שנאמר למעלה שם שם חוץ ומשפט הוא ג"כ עפי' הדבורים שדברנו.

ויבוא מרתה אל יכלו לתעמר מים ממרה כי מרים הם, היינו שכראו שלא היה להם שום חיות והתורה לא קבלו עדיין, מיד ויורהו י"י עץ, היינו שהראה להם עץ החיים שיישגו חיות הקודש, וכמשי"כ אצל אברהם והשענו תחת העץ כידוע שהכניס כל הבאים אליו תחת כנפי השאנין וקירב אותם לעץ חיים, כמו כן כתיב כאן ויורהו י"י עץ וישלך אל המים וימתקו המים, שהמתק הכל והורה להם דרך התשובה, כי מים נקרא תשובה כמ"ש שפכי כמים לבך, וקורא אותם לחי החיים, ואחר שקירב אותם כל דבר והשיגו חיות הקודש אז שם שם לו משפט היינו כמו שדברנו שמסר להם כל דבר שיבררו ויצרפו מזה העולם, ושם נסוהו שהגביהו הכל למעלה, **כי באמת כל דבר שנמצא בזה העולם סוף כל סוף מנויית להחברו ולהתחבר ע"י שיבוטל הרע לגמרי וישאר רק טוב והיה העולם בשלימות הגמור**, וזה הוא ע"י עשיית דבורים של ישראל. וזהו ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, הברורים שמחוייבים לעשות בזה העולם הלהלכות.

וראה עוד משי"כ בספרי³⁴ **שם משמאל** (פר עקב תרי"ג): והנה יש להבין איך שייך לשון שמייה שהיא השתוקקות במשפטים, כי משפטים הם שייכים כשי ריב בין אנשים והמשפט הוא בירור הדבר, אז עונשין נמי נקראים משפטים, אבל איך שייך להשתוקק אליהם, אדרבה הלואי לא היה ריב כלל ולא חטא שצטרך למשפט.

ונראה לומר **שנתעלת המשפט אצח**. וכענין שכתב בוה"ק לדון בסקילה למאן **עושיין למטה מעוררין מדת המשפט למעלה**, וכענין שכתב בוה"ק לדון בסקילה למאן סל"ם וכן כל איכות מיתות. וכן בירור משפט **דיני ממונות מעורר למעלה מדת המשפט** שלא יהי **ברובת החיובים להתקרב למח שאינו שלהם**. ועי"כ ישראל שכל מעשיהם לצורך גבוה ואין משגיחין על ענייני עצמם משתוקקים למשפטים למען יתעורר כן למעלה. וזוהי רבותא ויתר גדולה ממה שששתוקקים לעדות וחוקים שבהם אינה יכרת מעלת ישראל שמבטלים את העניינים העצמיים שלהם, אלא במשפטים דוקא

הדנים ומכריעים את הדין מקבילים לשלושת המידות הראשונות - שהם: חסד גבורה ותפארת - הנמשכים משלושה כוחות השכליים - שהם: חכמה בינה ודעת - הדנים ושוקלים באמיתת הטענות, שני העדים המבררים ומבססים את האמת על תילה משקפים את שני המידות המוטבעות בלב האדם שהם: נצח והוד, התובע הוא כנגד מידת היסוד, ואילו הנתבע הוא כנגד מידת המלכות.⁷¹ החוליה הכי מכריעה ומוחצת בתהליך הדין - אשר בה תלוי הפסק הסופי, היא עדות העדים.⁷² וכך נאמר בתורה:

הממון - מבטא את עבודת הבירורים המוזכרת בתורת הקבלה והחסידות, והכוונה לעבודת כל איש מישראל לברר על ידי חלקי החב"ד [חכמה בינה דעת] שבשכלו⁷³ - שהם כנגד ג' הדיינים - את הטוב מתוך הרע שבנפשו ושבעולם, ואף את הטוב מתוך הרע הטוב שהרי בעלי הדין הם מישראל⁷⁴, והיינו כי הבירור מיהו הבעלים האמיתיים היינו הבירור מי מיועד לתקן ולהעלות את ניצוצי הממון הלזה⁷⁵. והנה סדר ההקבלה שבין הדין שבבית דין לבירור הטוב מתוך הרע שקורב האדם הוא כדלהלן: שלושת הדיינים

לגמרי פגם לכ"ע, ובתעוררות תשובת יחיד מוחלין גם לכל העולם כולו, והדין זוכה לזה רק ע"י כח הנענה ושפלות.

וזה רש"י ז"ל מה הראשונים בסיני רצ"ל כמו שהכנה לקבלת התורה הי' רק ע"י הכנעה ושפלות שמרומן לסיני, וע"י מרתעה שיהי' עניו מאד מכל האדם, שפלו וסבלו, אף אלו מסיני ע"י הכנעת הדין ושברות לבו משתקטף סבלית יושב במורא לפני המלך המשפט, בכח זה יוכל להכניס נצוצי התעוררות תשובה לבתאים לפניו, וזה רש"י ז"ל לא תאמר אשנה להם פקד והלכה ב' או ג' פעמים כי ואינו מרחיח עממי להבינם טעמי הדבר וכפישויו לכך נאמר אשר תשיע לפניהם כשחלוון הערוך ומוכן לאכול, ר"ל שלא זו בלבד שזן את הדין אלא צריך להטריח להבינם טעמי הדבר עיקר נשמת הפגם, מאין בא לזה הפגם, ושצריך לתקן הנשמה, והוא שמוכן לאכול פנימיות הדבר.

וזה חז"ל (ב"ק פ"ג) מאן דבעי למתוי חסידא יקיים מילי דנזיקין, מאן שרועא לכנוס בדרך החסידות יקיים מילי דנזיקין יעשה תשובה שלימה על עיקר הפגם והזה המילי דנזיקין, וזה חז"ל (שבת פ"ג) הדין דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית אם מניסח התעוררות תשובה בלבנות שרקה לבתאים לפניו שישבו ויתקנו עיקר הפגם שזו אמת הלאה, נעשה בה ושותף להקב"ה במעשה בראשית כאז"ל (סנהדרין פ"ג) המלמד בן חבירו תורה מעה"כ כאילו ילדו ובראו.

⁷¹ כמש"כ בספר קהלת יעקב (ערך דין): סוד הדין של הבית דין כלול מזו המדות, שהדיינים והתעב גבורת תפארת, והעדים הן נצח הוד, כמו שכתבתי בערך עדים ע"ש בדרך, אך הכלל דיינים הן יסוד ומלכות, יסוד הוא הנתובע והמולות הנתבע, והדיינים פוסקים הדין על פי עדותן של עדים, כמו שאמר (דברים פ"ד) על פי שנים עדים, מפיהן שבפה סוד השפתים הדין שפון הן נצח הוד, והן השחקים ששוחקים הדין, עיין בערך שחקים, ועל ידי זה נברר הדין בדת של הבית דין, והדיינים מעלים הדין אל הבינה על ידי שמלבוניהם בה ובתמכיהם לידע משפט האמת, ר"ל מעלים הדין לג' ראשונים חכמה בינה דעת, ושם נמתק הדין ובא שלום עם המשפט, וזה שאמר (תהיה ה' ט"ו) אמת ומשפט שלום פשטו בשעריכם, אמת סוד הבינה, אהיה פועלים אהיה גימטריא אמת, משפט תפארת, שלום יסוד, שהיא שפועלים שתי עדימים על ידי שפועלים שתי הוד שפועלים שפועלים, ומה יובן מה שאמר רז"ל (שבת פ"ג) כי הדין דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף לקדושת ברוך הוא למעשה בראשית, כי סוד מעשה בראשית ה' ז' ימים, והקדוש ברוך הוא תקנם על ידי חכמה בינה דעת כמו שאמר הו"ה בחכמה יסד ארץ, כי הן הדין על ידי חכמה בינה דעת מברר הדין מדות.

עוד כתב שם (ערך עדי): עדים הם בחינת נצח הוד, ועל כן אמר (דברים פ"ד) ועמדו שני האנשים שני העדים בחינת נצח הוד רגלין והעמידה, ועל כן נקרא עד כמו שאמר רז"ל (סוטה ב') ולא יבא עמוהו (ל' כל מקום שנאמר עד הוא שנים, שכן נצח הוד הן נחשבים לאחד והן תרי פלגא דגופא ומ"ו בפרשת תשא, ולפי מה שכתבתי ראה שבדין נכלל כל זה מדות סוד חסד גבורה תפארת הן חכמה בינה דעת, נצח הוד העדים, התובע והנתבע הן יסוד ומלכות, והשכר ש' לו רשות לתבוע בפה, מה שאין הנתובא והבן.

דברים אלו הובאו בספר בנייה בן היועז (שבת פ"ד ע"א), וז"ל: ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבי קה"י ז"ל סוד הדין של כל הדין כולו משמעה מידות, שהדיינים שלשה סגוד יסוד, והעדים שנים כנגד שני הוד, והבעלי כנגד שני יסוד ומלכות, שהנותב יסוד והנתבע מלכות, ולכן העולם שבנה בשבעת ימי בראשית שהם כנגד חג"ת נה"ם מקתיים על ידי הדין, ולזה אמר כל הדין זכר נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית דייקא, ובעת שהדיינים יושבים ומתנונים כדי לידע היכן הדין נוסה אז בזה מעלים חג"ת לחב"ד עד כאן דבריו ז"ל עיין שם.

⁷² ונחלקו הדעות אי הוי נאמנות העדים גדיה"כ או סברא, לדעת הרמב"ם (סוטה התורה פ"ח סי' פ"ה) הוי גזירת הכתוב. ולכן הוי הנגהה, כלומר נאם פוסקים את הדין, אך המציאות העדין אי דיועה וכו'. וכן כתב ג' בשו"ת חתם סופר (אורח חיים פ"א קלא ד"ה ואב"ע), אבל דעת הגת"מ מהו יסברא, שלא נאמר ששני העדים משקרים (בתבנית המשפט סי' קמא סק"ב), וא"כ הוי בירור המציאות האמיתית (קובץ ערות סג-א), ובגדולו' שמואל (כתב נפא לתא ד"ה ב' כיתו' עדים המכחישות) תלה בשתי אפשרויות אלו מחלוקת אמוראים, וראה בספר חוק

שלרגלי הענינים העצמיים שלהם לא הי' להם להשתוקק שידומן לפניהם משפטים, בזה נכתב מעלת ישראל ענושנים כל ענינים הכל צורך גבוה.

⁷³ כמו שאמר זוה"ק "בחכמה כולא אתבירין".
 וראה מש"כ בספר"ק אהוה ישראל (פר תרומה): וכשהאדם מפרשי ראשית מכל דבר אז הוא מרים במחשבתו כל מיני ראשית ישראל וראשית התורה. כי כל ראשית כלול מכל מיני ראשית. והמנו העם הגב שאין להם שכל לבוין כל זה במחשבתם כדי להרים כל מיני ראשית להשי', אך עכ"ז אחז"ל (תבנות קו ע"ב) לבית דין מתנה עליהם, ר"ל הצדיקים שבדור אשר הם מפרשישן הראשית וחלק האחדות ומחברים חלק אל הכלל. אז הם מכוונים להעלות כל המשפט טובים של כל אחד ואחד מישראל, היינו כל התינוות והצדקות אשר ירימו בני ישראל ואין בהם כח להעלותם לשורשם הרמה בקדושת. אך הצדיקים שבדור אחד משפרישין הראשית וחלק האחדות שלהם מעלים אז ג"כ כל מיני ראשית של כל לבא דבר וראשית ומייחדים ומקשרים אותם לטורשים כי כולם בחכמה עשית העצמי כוללת כל דבר וראשית דכל רישין.

⁷⁴ כמש"כ בספר"ק שם שמואל (פר משפטים, תרצה): בש"ם עירובין (כ"א ע"ב) בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת יצאה בת קול ואמרה אל חכם בני ישמע לבי גם אני. והגיד י"ב אבי אדמרי" זצלה"ה (ביב עירובין ע"ב) הרועה שיחא"ה יעקב בדניו ממונות. והנה להכיר בין טוב לרע אין זה כ"כ רבותא דכל מי שאין עיניו טרוטות וראה וידוע ומבין, אבל להכיר בין טוב לרע זה רבותא יותר, וע"כ דיני ממונות ששניהם ממון ישראל ובא מסתרא דקדושה אל שותף לזה שייך ר"ל ע"ה, היורה זה הוא רבותא יותר, והוא בגדר חכמה שמוציאה לאור דברים נלמדים, וע"כ חכמה שיחא"ה יעקב בדניו ממונות.

ובזה יש למנוח מאמר הש"ס הנ"ל, הדנה רה"י והר"י ידוע שזה בקדושה וזה בחיצינות ואין לערב זה בזה, אבל מרשנותו לרשות חבירו שניהם רשות היחיד שחאו בקדושה מותר מן התורה, וכן נטילת ידיים שכל גופו טהור, רק באשר הידים הם יותר בחיצינות שכל גופו באמרו"ל (נהר מ"ב) מה דינו אמבאי, ושלמה בחכמה השכיל ההפרש שבין רשות לרשות חבירו, וכן ההפרש שבין ידיו לכל גופו, ולא נכנס בגדר החכמה כ"ל בדניו ממונות, ע"כ יצאה בת קול ואמרה אם חכם בני, עכ"ד ודפח"ת.

⁷⁵ וראה עוד בספר"ק צמח צדיק (פשתק עקב) מה שביאר שם שכל עניין העסק והדין בדניו ממונות הוא למען העלאת הניצוצות, וזה ע"י בירור מיהו הבעלים האמתים של הממון.
 וכ"כ הרה"ק בעל התניא ז"ע בספר"ק תורה אור (פר מקץ): ולכן רב יהודא דכולי תנווי' בניצוקי הוה לכותא את רוכאי. ולחייב את החייב. להפריד ביניהם. כבדי להפריד החיזונים מהקדושה ויתפרידו כל פועלי און כ'.

וכן איתא בספר"ק אגרא דפרקא (אות ר"ד): צדק צדק תרדוף (דברים טו), אחד לדין ואחד לפשרה (סנהדרין לב ע"ב), פשרה הוא סוד המתקת הדין בשורשיו, ודין הוא כמשמעה.
 וראה עוד בספר"ק תפארת שמואל (פר משפטים אות א): כ"כ אמר"ר זצלה"ה שמימראי קודש ואלה המשפטים ע"כ"ז אור המצוי על משנתנו (במת פ"ד) אל תהי' דן יחיד שני אן יחיד אלא אחד היינו ששאמר תרצה לך תכירך כלן חובה ח"ו ולקחת נקם ממנו על גמולו שבגמל כל תפס, כל משפט מאוני שכלך לדעת כי לא אותו לבדו אמתה דן כי אינך רוצה ורעה דעתיד לתיפס מיני אולי הי' טובים, שאין דן יחיד אלא יחיד ומיוחד צופה ומביט ע"ס כל הדורות הוא יכול לדון איש פרטי יחיד ולא אתה עי"ש, וגם אתה צריך לשער לבניך גדול ענין וע"כ קרוביו ואהוביו אשר הי' להם מעצרו כי עי"ש וזה אזהרה לדין שניבאו לכל אשר נבטשו כי לא את היחיד העומד לפניו הוא דן רק נפשות רבים מישראל אז הן, וזהו אשר תשיע לפניהם היינו לפני הרבים.

ואולי להרחיב ולבאר הד"ה ועי"ש ע"כ בספרים הקדושים או האדם מוסיף לחבירו היא סימן המנוח שפגם נשמתו, והפנימי ע"כ בלתי נצוצי אור הנתובע בחיזוקי עשירה תשובה על עיקר הפגם, ופגם הנשמה, וגדולה תשובה אפי' יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו (יוסא פ"ה) ואולי זהו כונת אמר"ר זצלה"ה שהדיין צריך לשער נבטשו לא את היחיד העומד לפניו הוא דן רק את נפשות רבים מישראל, כי מאן דפגים פגים

"על פי שנים עדים יקום דבר"¹⁷, תקומתו ומימושו של ה"דבר", נשלם על פיהם של שני העדים¹⁸.

כך גם לגבי נפשו של האדם המקבילה לזה כאמור, אף שהרגשות ורחשי הלב [=הג'ת] מניעות הן את האדם ליישם את מטרתו ולבצעם, מכל מקום השלב הסופי [=מלכות] של ההחלטה מה לעשות ומה לא - תלוי הוא בעיקר במידות הנמוכות של הנפש - ה"מוטבעות" בו [=נה"י¹⁹], שהם יצרים ודחפים העומדים ותלויים בחלק השכל שאינו נודע ונגלה לאדם [=כתר].

על מנת לבסס את מערכת ה"נה"י אף היא, כך שתפעל אך ורק על פי רצונו של השי"ת באמונה שלימה ובקשר חזק ואדוק, על האדם לייצר התניות חדשים בשכל הסתר (הנקרא "תת-מודע") שבו, ולקבל על עצמו עול מלכות ושאינו נודע ונגלה לאדם - נצח והוד.

בכל לבבך - בשני יצריך
 וכך שנו חכמינו ז"ל במשנה במסכת ברכות²⁰: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: 'ואהבת את ה' א-להיך בכל לבבך וגו'', 'בכל לבבך' - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע".

עולם הטבע נברא בשביל שתי סיבות ומטרות: מחד, על מנת להתגבר עליו ולהביס אותו, ומאידך, לזהות את האלוקות המסתתרת מאחוריו ולגלותה.

האדם צריך להפעיל את המידות המוטבעות שבו [=יצרים] כך שיהיה בכוחם למגר ולנצח כשצריך, ולהודות ולהתבטל בשעה הראויה לכך.

וראה בספה"ק תולדות יעקב יוסף - בתחילת פרשת אחריים - ששם מאריך ומנכיח אודות הכרחם של שני מידות הללו - נצח והוד - על מנת להעמיד את אמיתות האמונה על

חיבור עליונות שוכרנו ענין רבי מרדכי עשירים (עירובין פו א), לחבר ב' מדות כחמה ועושר. וזה שאמרו חכמה הנה תרין ריעין ולין דלא מתפרשין, דפוסק

אך מי צריך אהרה יותר אם החכם או העשיר שיתחברו, ביואר דפוסק ויאמר ואל יבוא בכל עת וגו' באת יבא וגו'. והענין, כי יש י"ד עיתים טובים, וי"ד עתים רעים שזכרם שלמה המלך ע"ה בקהלת (א). כי זה לעומת זה עשה אלדים (קהלת ג, טו), ולכך יש בעשיר ב' בחינות, האחד מה שנזכר בזהר (תיב סה א) כי רעה חולה ראיתי עושר שמור לבגלו (קהלת ג, טז), ופי' זוהר שהקליפה אינו נתון לו שליטה על ממונו, כדי שיהי שמור לבגלו הראוי לו, בסוד יבין רשע וצדיק ילבש (עי' איוב כ, ז), והקליפה נקרא רעה שאינו נתון לו שלטון בממונו כמו חולה וכו', יעו"ש.

ובכלל י"ד עתים עת לבקש ועת לאבד, עת לאהוב ועת לשנוא, עת מלחמה ועת שלום. והקשה האלשיך פ' סעמא לא כתיב למ"ד באלו ב' עתים כמו בכולן, והל"ל עת למלחמה ועת שלום. ופירש הוא ז"ל דפירוש קמפרש יעו"ש. ולדברינו יבואר א"ת דפירוש קמפרש על דרך ה"ל, דקאמר עת לשנוא, והיינו עת מלחמה אז הוא עת לשנוא, אבל בעת שלום אז עת לאהוב, ולכך קאמר שניהם יחד בלי למ"ד, וכלי' עת לשנוא עת מלחמה, ופירוש קמפרש - כשראית שיש פירוד בין לבין העשיר אז ראוי שתהי שונא בעל, שהוא עת לשנוא ונחמה ממונו ולהשתדל על פי השתדלות רב כדי שתהנה ממנו, דזה אינו ראוי להנות ממנו, שאין שרשו ראוי להתחבר כך שתהי עמו ב' פלגי דגופא לאחדים. אך בעת שלום שהוא חיבור נצח והוד ב' פלגי דגופא, ראוי לאהוב לקבל ממנו, כבזה נעשה סמכין לאורייתא.

ואם יבין א"ת אהרה תתלמיד חכם שיתחבר עם העשיר לקבל ממנו ובה נגמר היחוד ה"ל. דזה אינו, דאם העשיר מרחיק את עצמו ממנו, אסור לקבל ממנו שיהנה מנכסיו, שהוא עת לשנוא רעים ה"ל אשר שרש להתרחק מהם. וע"כ האהרה על העשיר שיקרב את עצמו אל ה"ת" להנהו מנכסיו, כמו דבולין ויששכר, שאז נגמר היחוד כשיש התעוררות תחלה מצד שמאל אשר מצד ממונו שזב יאתה (נחיש לו כב), כבוד שמאלה תחת לראשי (נחיש לו א). ואז ח"כ יומינו נתחבין, וזה האהבה בתוך מצד הימין להעשיר שהוא משמאל, ולא שיתעורר אהבה תחלה ה"ת" להעשיר שיהנה ממנו.

ובהו יבין ואל יבוא ב"כל ע"ת אלת הקודש. כי יש י"ד עתים טובים, לעומתן י"ד עתים רעים, ד"ש ואל יבוא בכל ע"ת. רק עת שלום אז עת לאהוב, אבל עת מלחמה שיש פירוד בין החכם הנקרא קדש מצד החכמה כנועד ובין העשיר, רק כשיש התעוררות אהבה תחלה מהעשיר שהיא בשמאלו, כי בזאת"ת שהיא מלכות הנקרא זאת שהיא מתעוררת תחלה מצד שמאל, אז יבוא אהרן שהוא מין אל הקודש פנימה, שנגמר היחוד, ותן לחכם ויחכם כי קצרתו, וק"ל.

וראה עוד מה שכתב שם עוד בזה הלשון: מוסר ב' נלמד מן בני יגו'. דנודע כי נצח והוד נק' יבין וכו', וכאשר יש סמכין לאורייתא אזי לכל אחד ח"י יוקים, כמו ביושע ב' ודבולין, שזה הצליח בתורתו וזה בסחורתו, וכאשר בארתו פירוש הש"ס דברכות (ג, ב) עקב ישראל צריכין פרנסה, והשיב ופרנסה אז מזה וכו', יעו"ש. ונודע כי נדב ואביהוא הם שני נצח והוד, שרש תמכין לאורייתא.

ובהו יבין אחרי מות שני בני אהרן. שהיו תרי פלגי גופא, נחלקין לשנים, מה שהיו ראוי להיות אחד, ו"ל שהם נצח והוד תמכין לאורייתא. כשירדו ממדריגתן ר"ל שפיעשו זה לזה זה בעשור זה בתורתו, וכשירדו וכו', גם הם וימותו, בין הת"ח ובין העושר, וק"ל.

המלך (ובמס' ד' ד"ה ולכן) שחקר בין שתי אפשרויות אלו גם בדעת הרמב"ם, דשמא הגזיה"ק רק מגלה שאפשר לסמוך על מפתח הבירור. וכן חקר הגרש"ש בשערי יוסר (ש"ס) האם עדים הם בירור, או ניתנת כח לבית דין לכופף את הנידון.

¹⁷ דברים יט טו.
¹⁸ וראה מש"כ ע"ז בספה"ק נועם אלימלך (פ"ר בא): אלא דקאמרי עדים רמז על הצדיקים שהם מוכנים בשם עדים כדאיתא קודש ברוך הוא וישראל מעידיהם זה על זה פירוש שהצדיקים אומרים זאת שהם עיוותו קצת כי אין צדיק אשר יעשה טוב כ"ו ברכות נד ע"א במשנה.

¹⁹ וז"ל: ונראה לו דאיתא בזהר (עי' נח"א קטא א), וירא כי לא יכול לו ויגע בכך ירכו (בראשית לב, כג) אינון סמכין דאורייתא וכו'. וכמבואר ביששכר ודבולין שהם בחינה זו, שזה הי' עוסק בתורה שהוא בימין, ולבלין - עוסק בעושר שהוא מצד שמאל, וכמ"ש בלקוטי תורה בחלום יוסף ור' שרם, כי מוח החכמה המתלבש בנצח הוא בימין, ומוח בינה שמשם העושר והמוזנות מתלבש בתוד וכו', יעו"ש.

וזה ר"ל על שני חל"י כי נצח והוד תרי פלגי גופא וכו'. ו"ל שהוא ללמדינו מוסר שאי אפשר לאחד בלא בחיור, וכמ"ש בזהר (נח"א א) דעבדי הקדוש ברוך הוא שיהי זה עני תלמיד חכם, וזה עשיר עם הארץ, כדי שיוכה זה על ידי זה. דאם לא כן יתקיש שאלת המין אם אלדיכם אוהב עניים וכו' (נח"א ב). וז"ש בצחות לשונם דאינון תרי פלגי גופא, העשיר שאינו מחזיק הת"ח, והת"ח כשאין מחזיקין בידו, אין שום אחד מתקיים, כי לא ניתנה תורה אלא לאוכלי התן (תנחומים פסלה ט). לכך החכם שהוא קו החכמה שהוא צד העושר וקו הבינה בהוד, וצריך שיתחברו שניהם לגוף אחד, וזה יש סמכין לאורייתא, ואם לאו הרי אינון תרי פלגי גופא, ואתי שפיר.

ונודע מ"ש בזהר (נח"א ג) ובכתבים בלקוטי תורה פ' ויקרא, כי נדב ואביהוא אינון תרי פלגי גופא, דלכך טל נתון שש נשמט עניהם שום חושב לאחד כמ"ש בזהר יעו"ש.
²⁰ ז"ל (מסכת סו, ג) הני נתון לו בריתו שום וכו'. כי נודע על פי ששמינית מרובית והמחבר ב' דברים יחד נקרא שלום, ולכך נקרא היסוד שלום לסיבה זו, ומבשרי אהרה אלדי, וז"ל כשיש פירוד בין אשה ואדם המחבר נקרא רודף שלום. וסבת חטא נדב ואביהו שכל עשה צדקה וזוהי (ויקד"ח כח). שנאמר (ויקרא א, א) ויקחו את שלמחתו, והי' פירוש בחינה, ופנחס שתיקוה אז וניתקו על ידי שניתן לו ברית שלום, לחבר בין שתי נדב ואביהו לחד גופא, וא"ש.

ובהו יבין אחרי מות שני בני אהרן, שהוא ללמדינו מוסר והושכל כי סיבת התמוטטות ויירדת ממדריגתן בעבודת ה' המכונה כהן שהוא אהרן, הוא לסיבה שהם נחלקים לשניהם שהם נדב ואביהו, שהם ב' פלגי גופא נצח והוד, שצריך שיתחברו על עם זה וכ"ל, ולסבה זו ובקרבנות לפני ה' יומות, נכד היורד ממדריגתו נקרא מיתה, כנועד ממ"ש (ימות) וימולך ב' מלכים - אשר זה גורם שלם המתקרב לעבודת ה' נודד ללחם איה (איוב טו, גג), וגם כמ"ש חז"ל (נדרים סד ב) עני חשוב כמת, וכדמשני בסנהדרין (נב א) ענין מיתה, והיינו כפי מוסר שזכרנו.

וכדי לתקן על אמר נדב אל אהרן אחיך, כי נודע משה הי' מלך ישראל, שנאמר והי' בישורן מלך (נדרים לג ב). ואהרה הי' כהן משרת ה'. ובחי המלך הוא מבינה שהיא מלך העולם, וגם מלכות מצדה נק' מלכות, ששם עושר המוזנות ופרנסה, וכהני' ד' הוא מחמכה הם התלמידי חכמים. והוהיר הפסוק שיהי אחיך, שיהי חיבור שניהם, וגורם

תילה ויציבותה.

אמונה ודביקות

בוזה הלשון הביא הרה"ק בעל התולדות יעקב יוסף זי"ע בשם מרנא הבעל שם טוב זיע"אס"א: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'. הנה מבואר בזה"ה כי שני בני אהרן הם תרי פלגא גופא נצח והוד וכו', וקבלתי ממורי זללה"ה שהם תרי סמכי קשוט בחינת האמונה ודביקות, כמו שכתבתי מזה במקום אחר וכו'":

מרנא הבעל שם טוב מלמדנו כאן, כי השגת האמת האלוקית - מותנית היא בשתי עבודות יסודיות: אמונה ודביקות.

הגדרת ה"אמונה" [=האמנה] היא: נאמנות והתמסרות מוחלטת לאמת הנצחית³⁶, ובריחה מכל מה שמעלים אותה, בבחינת "נצח", ואילו הגדרת ה"דביקות" היא: קרבה יתרה בין שני עניינים נפרדים³⁷, דהיינו, נטילת העולם הגשמי והחומרי המנותק מן המציאות האלוקית, וייחודה עמה, בבחינת "הוד".

וז"ש (בראשית לב. לב) ויזרח לו השמש, שעל ידי שנתרפא וחזר לתמוך הת"ח, אז גם לו יזרח השמש להשפיע, וק"ל.

וראה עוד מה שכתב בספר"ק **דברי חיים** (מועדים - לזאת תנוכה פרשת סוף) בזה"ל: והנה המוזהה הוא לרמו שכל רכושיו ובתינו משועבדים להבורא ב"ה וב"ש, כי הכל ממנו ולא כח ידינו עשה זאת, כמבואר בשערי קדושה להראב"ד ז"ל. ולכן הוא בימין (שבת כב) לרמו כמו עישה הוא עיקר לאדם, כמו כן המוזהה, יחוד השם ומצותיו אשר כתיב במוזהה הוא העיקר, וללמוד וללמד ככתוב בפרשה ראשונה ושניה שבמוזהה (דברים ג. ג. יא, טז) זה העיקר, ורכוש האדם ועניני העולם הזה הוא רק סמל כשמואל לאדם.

והנה הגם באמת הוא כן, שכל העולם הזה הוא טפל, והוא כפרוזדור לתקן עצמו בפרוזדור (אבות פ"ד מ"ח). אך מציונו וראינו שמצות השם ב"ה וב"ש לעבוד ד' בכל לבבנו בשני הציצים, ביצר טוב וביצר הרע (ברכות נד) **וכמו שרמז לנו בספרי הקודש אשר**

המלכות מקבלת מהוד על ידי נצח בכל השנה. והוא על פי דברינו, כי ידוע שתכלית וסיבת בריאת האדם לעבוד השם, ועבודה הוא לאהוב ד' בכל לבבך בשני יצריך.

והנה האדם נברא בימין ובשמאל, שיש שני כחות, כח רוחני ואוהב חסד בטבעי בעל רחמיני בעל הרגש בטבעי הצורית האנושית, והוא נקרא ימין, וגם יש בכח האדם כח החימום, להתאמץ נגד הקמים עליו ולהחזיק להפיק זממו ולהתגבר בכח טבעי גופו.

ונצטוה האדם לעבוד ד' בב' כחותיו הנ"ל, ומכונה בשני לבבות יצר טוב ויצר הרע, והיינו לקבל עול מלכות שמים בכל הכחות, הן בכח צורתו לדבק בטוב ולעשות חסד ולרדוף אחרי ידיעת ואהבת השם, להוציא מכח לפועל צורתו, וגם נצטוה שגם בכח שמאלו, היינו כחו הגופני וחום לבבו, יקבל עול מלכותו ית"ש להתגבר נגד הקמים עליו לבטלו מתורת ד', ולהתאמץ בגבורה נגד כחותיו הטבעיים המונעים אותו מעבודת השם, וזה נקרא לעבוד ולאהוב את ד' בשני לבבות.

והנה באמת זה נקרא ימין, מה שעושה חסד ועוסק בחכמת התורה להבין ולידע גדולת יוצר הכל, ומה שעושה בחימום לבבו ליראה השם ולהסיר המונעים נקרא שמאל, כי זה רק למנוע הנומדים נגדו, ואינו עיקרת העבודה, ורק כיון שמסיר בגבורתו להמבטלים אותו מאהבת ויראת ד', נקרא בזה עובד ד', וכמאמר חז"ל (מנחות כ"ג ע"ב) הפורש מגדל וניאוף כאלו עשה מצוה.

והנה מבואר (תיקוף ה' ל' ע"ג) שבחינת ימין מכונה בתורה הקדושה לבחינת נצח, שהוא דבר עיקרי וקיים לנצח, וכח השמאלי אשר הוא לשמור מבלי לעשות נגד האמת מכונה בשם הוד (שם) כי כן דרך ההודות אם בא לידי אדם מקרה לא טובה וניצל ממנו, הדרך לתת הדיה לשמו יתעלה, ולה זה מה שעושה בכח השמאל לסור מדרך רע מקרי ומכונה בשם הוד.

והנה בכל השנה מקבלים עול מלכות שמים מהוד על ידי נצח, היינו שעיקר הוא לאהבה ולעבוד, שמכונה בבחינת ימין, ורק מה שמפריש מעבירה נקרא גם כן מצוה, אך הוא טפל בזה לשרוש ועיקר מצוה שמכונה בבחינת נצח, ולזה מכונה בספרי קודש שמלכות יונקת מהוד על ידי נצח.

אך באמת תכלית ועיקר הדבר שיזדכר האדם גופו, שכל מעשיו יהיו רק לאהבת השם, לא שיפרוש עצמו מעבירה, היינו תאוותו לעשותו, והוא פורש ממנו, רק שכל מעשיו יהיו לשם שמים (אבות פ"ב מ"ב) **ויראה בעיניו מלא כל הארץ כבודו** (ישעיה ג. ג.) **ולית אתר מנוי מיניה** (תיקוף תרי טז צ"ב) **ובכל דבר יש ניצוץ הקדוש שמעיד על יחודו יתברך ויתעלה, ונמצא שיקבל עול מלכותו יתברך בבחינת שמאלא המכונה לבחינת הוד, בלא**

³⁶ בעש"ט עה"ת ריש פר' אחרי מהספרי"ק צפנת פענח דף ק"ח ע"א.

³⁷ ח"ג נ"ז ב.

³⁸ ראה מש"כ הרש"ר הירש (בראשית פרק טו): אמונה היא עיקר היהדות; אולם, המפרש **"אמונה" במשמעותה המקובלת היום - מרוקן אותה מעצם תכנה.** "אמונה" במשמעותה המקובלת הרי היא פעולה שכלית; ויש שהיא רק סברה בעלמא; וכל "אמאין" סבור, שאמונתו היא אמת - על יסוד תבונתו והבטחתו של אחר. והנה, היום מזהים הד עם "אמונה" - ו"אמונה" היא תמיצית הדת. אדם "דת" "אמאין" בעיקרים, שאינם יתנינם להשגת השכל כך גירשו את הדת מן החיים; כך הפכו את הדת לספר עיקרים, למערכת סיסמות אמונה: להל כאל בשערי גן עדן חייב להציגן עובר לכניסתו. אולם, לתת אימון בדברי הזולת איננו בשום מקום "האמין ב -", אלא "האמין ל -"; "והן לא יאמינו ל" (שמות ד. א.) ואילו "אמונה ב -" איננה רק אמונה עיונית, ביטול דעתנו מפני דעתו של אחר.

אלא זו משמעות "האמין בה": לתמוך את ידותינו בה, לסמוך עליו בעיון ובמעשה, להתחזק בו ולמכת אחריו. גם הפעל "אמן" בבניין קל - הוראתו היא בעיקר מעשית. "מעשה ידי יאמן" (שיר השירים ז. ב.), מכאן "אמן" בלשון חז"ל. בעל מלאכה, יוצר; "אמן"; מחנך היוצר את לב האדם; "אמנה"; חינוך. מכאן, שהוראת "אמן" איננה רק; להתחזק, אלא; לחזק, לגבש את החומר היוליו, לצור צורה לחומר נטול צורה. נמצאת משמעות "האמין בה": לתת "אימון" בה, להיות בידי ה' כחומר ביד יוצר; המאמין משליך את ידו על ה'; וה' הוא אומנו ומחנכו, תומך גורלו ומעשיו; כללו של דבר: המאמין מוסר את עצמו בידי שמים.

³⁹ ראה רש"ר הירש בראשית ט. כ. ד"ה תוך.

נכתב ונערך ע"י הרב חיים פנחס הורוביץ שליט"א | לתרומות והנצחות, ניתן לפנות לטל':
054-8461619 | תרומות ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל 17 סניף 732 מס' חשבון 76879692
ע"ש "בית אשר ורבקה" (ע"ר) | לכל ענייני הגיליון, שאלות והערות, קבלת הגיליון באימייל,
ניתן לפנות לכתובת אימייל: 2088014@gmail.com | ת.ד. זכרון יעקב 10\18 י-ם